

PAPER DETAILS

TITLE: Kayseri Rasit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde Korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4
Envanter Numaralı El Yazmalarının Tezhipli Sayfalarının İncelenmesi

AUTHORS: Bedriye Özbek, Muhammet Bilgen

PAGES: 778-793

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3743988>

Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde Korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 Envanter Numaralı El Yazmalarının Tezhipli Sayfalarının İncelenmesi

Analysis of the Illuminated Pages of Manuscripts with Inventory Numbers 1303/2, 1303/3 And 1303/4 Protected in Kayseri Raşit Efendi Manuscript Library

Bedriye ÖZBEK¹, Muhammet BİLGİN²

Özet

Yüzyıllar boyunca kitaba verilen önem, geleneksel Türk sanatlarının gelişmesine katkı sağlamıştır. Kur'an'ı Kerim'ler başta olmak üzere dini, edebi ve tarihi konulu el yazması kitapların cilt, tezhip, ebru ve minyatür sanatlarıyla bezenmeleri, kitapları daha da değerli hale getirmiştir. Bu değerli el yazması eserler, günümüzde müze, özel koleksiyon ve kütüphanelerde muhafaza edilmektedir. Araştırma konumuz olarak da Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesinde korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 envanter numaralı üç adet eserin tezhipleri seçilmiştir. Tezyinat bakımından incelenen 1303/2 ve 1303/3 envanter numaralı eserlerde ikişer sayfa 1303/4 envanter numaralı eserde ise sekiz adet olmak üzere toplam on iki tezhipli sayfa bulunmaktadır. Eserlerde yer alan tezhipli sayfaların üslup, motif, kompozisyon, renk, işçilik ve desen tasarımı açısından klasik dönem özellikleri gösterdiği görülmektedir. Hazırlanan çalışmanın Türk tezhip sanatı ve özellikle Türk tezhip sanatının klasik dönemi ile ilgili araştırma yapan araştırmacılara kaynak oluşturmaya, müze, kütüphane ve arşivlerimizde yer alan Türk kültürüne ait bu tür maddi kültür ürünlerinin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi, Tezhip, Yazma Eser

Abstract

The importance attributed to the book over the centuries has contributed to the development of traditional Turkish arts. The binding, illumination, marbling and miniature decoration of manuscripts on religious, literary and historical subjects, especially the Qur'an, have made them even more valuable. Today, these valuable manuscripts are protected in museums, private collections and libraries. The illuminations of three works with inventory numbers 1303/2, 1303/3 and 1303/4 protected in Kayseri Raşit Efendi Manuscript Library were chosen as our research subject. In terms of illumination, there are twelve illuminated pages in total, two pages each in the works with inventory numbers 1303/2 and 1303/3 and eight pages in the work with inventory number 1303/4. It is seen that the illuminated pages in the works show classical period characteristics in terms of style, motif, composition, color, workmanship and pattern design. It is aimed that this study

¹Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Kastamonu

²Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Kastamonu.

ORCID:

B.Ö.:0000-0002-8652-1434

M.B.: 0000-0002-9132-3950

Corresponding Author:

Bedriye ÖZBEK

Email:

ozbkbedriye@gmail.com

Citation: Özbek, B. ve Bilgin, M. (2023). Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 envanter numaralı el yazmalarının tezhipli sayfalarının incelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (4): 778-793.

Submitted: 27.11.2023

Accepted: 24.12.2023

will serve as a source for researchers researching Turkish illumination art and especially the classical period of Turkish illumination art, and that such material culture products of Turkish culture in our museums, libraries and archives will be transferred to future generations in the right way.

Keywords: Kayseri Raşit Efendi Manuscript Library, Illumination, Manuscript

1. GİRİŞ

Sanat, insanoğlunun iç dünyasında hissettiği duygularını dışavurum ve bir anlatım şekli olarak ortaya çıkmıştır, aynı zamanda toplumların değer verdiği eserleri güzelleştirmek ve çekici hale getirmek için de kullanılmıştır. Geçmiş kültürlerin sanat anlayışını en güzel şekilde anlatan bu kıymetli eserlerin birçoğu korunarak günümüze kadar gelebilmiştir (Biol, 2017: 15). Bu sanat eserleri içinde kitap sanatlarının da önemli bir yeri vardır. Kitapların el ile yazılmalarından dolayı tek ve biricik olma özelliği onları daha kıymetli hale getirmiştir (Anameriç, 2015: 29). Aynı zamanda yazılmış olan eseri güzelleştirme, değerli kılma duygusu Türk tezhip sanatının da gelişmesini sağlamıştır. Kelime anlamı olarak Tezhip; altınlamak, altınla tezyin etmek anlamına gelen (Taşkale, 1997: 110), Arapça “zehep” sözcüğünden türemiştir. El yazması eserler, Hüsnü Hat (güzel yazı) levhaları, albümler ve padişah tuğralarını (Ersoy, 1988: 12), süsleyen, motiflerden oluşturulmuş kompozisyonları, özel ince kıl fırçalarla, altın varak ve çeşitli renkte boyalar kullanılarak, kâğıt ya da kâğıt nevi malzeme üzerine hat sanatı ile birlikte ya da tek başına uygulanan, doğa ve doğaüstü motif, desen ve şekiller kullanılarak tasarlanan, mutlak güzellik arayışının temelleri üzerine şekillendirilen, işçiliğin ön planda olduğu çalışmalardır diyebiliriz. Önceki yüzyıllarda Hat sanatı ile birlikte gelişen tezhip, başta Kur'an-ı Kerim nüshaları olmak üzere daha çok el yazması kitap bezemelerinde karşımıza çıkmaktadır (Kaçar ve Bilgen, 2020: 327; Özbek ve Bilgen, 2022: 695). Ancak günümüzde daha çok hat, ebru ve minyatür, levhalarında uygulama alanı bulmuş bir yüzey süsleme sanatı olarak yorumlanması daha uygun bir tanımlama olacaktır (Meriç, 1998: 53). Tezhip sanatını yapan kadın sanatçıya “müzehhibe” erkek sanatçıya ise “müzehhip” denilmektedir (Baysal, 2019: 421).

Bir yazma eserin tezhip yapılan alanlarını sıralayacak olursak, ilk olarak iç kapakta kitabın adı, yazarı, sunulduğu kişinin unvanını belirten “temellük” kitabesinin yer aldığı, süslemeler açısından oldukça zengin olan “zahriye” sayfası karşımıza çıkar. Daha sonra baş sayfa olarak anılan zahriye sayfasından hemen sonra gelen “Serlevha” sayfası yer alır ve bu sayfalar zengin süslemeleriyle yazılı olduğu gibi bazen de yazısız olabilir. Kur'an-ı Kerim'lerde sûrelerin başladığı sayfalarda “sûre başı tezhibi”, edebi, ilmi vb. konulu yazmalarda bölüm başlarına yapılan “fasıl başı tezhibi” yer alır. Kur'an-ı Kerim'lerde secde ibaresinin geçtiği satırın hizasında, sayfa kenarındaki “secde” yazısının etrafına yapılan, yine Kur'an cüzlerinin bitişine her yirmi sayfada bir veya on sayfada bir konulan ve “hizip gülü, secde gülü, cüz gülü” gibi isimlerle adlandırılan gül motifleri bulunur. Ayetlerin baş kısımları “vakfe” ve bitim noktaları olan “durak” larda, hattatın adının yer aldığı, eserin yazıldığı tarihin belirtildiği, hatime duasının da bulunduğu “ketebe” sayfasında, satır aralarında (beynessutur), yazı kenarlarındaki koltuk alanlarında, sayfa kenarlarında tezhip örnekleri karşımıza çıkar (Meriç, 1998: 53).

Türk tezhip sanatının kökeni Uygur'lara kadar uzanır. Orta Asya'da Karahoça'daki kazılarda bulunan minyatürlerdeki stilize edilmiş bitkisel motiflerin, hatayilerin prototipleri olduğu söylenebilir. Türk tezhip sanatının en erken örnekleri XII. ve XIII. yüzyıl Selçuklu eserlerinde bulunur. XIII. yüzyılda birçok anlamda zirveye ulaşan Selçukluların saraya bağlı sanatçıların sade ve olgun eserler verdikleri bilinmektedir (Taşkale, 2010: s.7). Tezhip sanatında çok kullanılan motiflerden biri olan, hayvan kökenli olduğu düşünülen, “Rumi” motifi Selçuklular, tarafından Anadolu'ya getirilmiştir. Selçuklu tezhiplerinde daha çok geçmeler, geometrik motif ve formlar ve münhani'ler kullanılmıştır. Bu dönemde motiflerin oldukça iri ve

dolgun olarak kullanıldığını görmekteyiz (Esiner Özen, 2003: 6). XIII. yüzyıl Selçuklu tezhibinin en güzel örnekleri daha önce Selçukluların başkenti olan Konya'daki Mevlana müzesinde bulunan "Mesnevi" ve "Divan-ı Kebir" deki tezhiplerdir (Cunbur, 1990:161). Selçuklu devletinin dağılmasıyla 1300'lerden 1454'lere kadar devam eden Beylikler dönemi başlamıştır. Beylikler devrindeki sanat anlayışı Selçuklu sanatının devamı niteliğindedir (Taşkale, 1994: 4). XIV. yüzyıl Selçuklu dönemine göre daha verimli olmuştur. Bu dönemde Kur'an-ı Kerim'ler ve din konulu eserler başta olmak üzere, diğer konulardaki eserlerde tezhiplenmiştir (Demircan Aksoy, 2014:266-267). XV. yüzyıl Selçuklu ve Osmanlı tezhibi arasında bir köprü teşkil eden Anadolu beylikleri tezhiplerinde, işleme tekniği pek ince değil, fakat üslup itibariye hoştur (Aslanapa, 1977:56). Üslupların Osmanlıların merkezlerine getirilmesi XV. yüzyıl'ın başlarından itibaren Semerkant, Şiraz ve Herat' dan Edirne ve Bursa 'ya gelen müzehhipler aracılığı ile olmuştur (Küpeli, 2009:478).

İstanbul'un fethiyle birlikte başlayan XV. yüzyılın ikinci yarısı ve XVI. yüzyılın başı olarak tarihlendirdiğimiz Fatih dönemi, altının farklı şekillerde kullanılması, zengin kompozisyonlar, çeşitlenen renkler, yoğun kullanmaya başlanan kobalt mavi, pastel tonları ile klasik çizgilerini belirlemeye başlamıştır. Geometrik desenlerin yerine bitkisel motiflerin yoğun kullanıldığı görülür. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul ve Edirne saraylarında kurdurduğu nakkaşhanelerde, kendi kütüphaneleri için hazırlanan nadide eserler dönemin en güzel örnekleridir (Didinal, 1990:36). Bu dönemin en erken tarihli eseri Sultan II. Murad adına yapılmış olan "Makasid'ül-Elhan" adlı bir musiki kitabıdır (Derman, 2002: 292-293). Fatih devrinin nakkaşbaşılığını yapan Baba nakkaş bu dönemin ünlü sanatçılarından (Cunbur, 1990:162). XV. yüzyıl sonu ve XVI. yüzyıl başlarında II. Bâyezid döneminde İran ve Tebriz'den gelip saray nakkaşhanesine katılan müzehhipler ve Usta Hattat Şeyh Hamdullah'ın yazdığı eserler Osmanlı tezhip sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Taşkale, 2010:8) Bu dönemde, tezhip sanatı daha olgunlaşmış, incelmış, detaylandırılmıştır. Tezhiplendirilen eserlerin birçoğu Kur'an-ı Kerim'lerdir. İlk yıllarında kullanılan iri motifler terk edilmiş, yerini çok çeşitli küçük ve ince motifler almıştır. Detaylarda kullanılan renkler oldukça zengindir (Duran, 1990, s.14). Bu dönemin önemli eserleri Hasan bin Abdullah'ın tezhiplendiği Kur'an'lardır. Sanatçı tezhiplerin tasarımında, geleneğin taşıyıcısı durumundadır (Tanındı, 1993:402). Bu dönemde son şeklini alan Mushaf tezhibi ve sayfa düzeni sonraki yıllarda da aynı şekilde korunmuştur (Deman, 1999:112). Aynı zamanda Nakkaşhanenin Topkapı Sarayında teşkilatlanması da Sultan II. Bayezid döneminde gerçekleşmiştir (Küpeli, 2009:476).

Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran zaferi Tezhip sanatının gelişmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Tebriz, Şiraz ve Herat'tan getirilen sanatçılar sanatın gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Deman, 1999:112). Getirilmiş olan sanatçılardan en önemlisi Acem kökenli Şahkulu'dur, onu farklı kılan Saz Üslubundaki çalışmalarıdır (Mahir, 2015:381). Tebrizli Ağa Mir'in öğrencisi olduğu belirtilen Şahkulu'nun yarattığı bu yeni üslup, önce mürekkep resimlerinde görülmüştür. Sanatçı ustaca kullandığı fırçasıyla, sivri uçlu, kıvrık hançeri yapraklar içerisine ancak büyüteçle seçilebilecek peri resimleri, çeşitli hatayiler, simurg ve ejderler gibi ayrıntılar resmetmiştir (Mahir, 1988:28-37). Bu tarzın temel ilkesi tasarımda tekrarlayanın olmayışıdır (Derman Çiçek, 2002:294). Şahkulu İstanbul'daki nakkaşhanenin başına getirilmiş, ölümüne kadar da Sernakkaşlık yapmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminin en yetenekli nakkaşı olmuştur. Saz üslubundaki resimlerin konuları, orman dünyasıyla ilişkili olan Zümrüdüanka, ejderha, kilin(ch'i-lin) gibi efsanevi yaratıklar, vahşi hayvanlar, periler, kuşlar, hatayi ve hançeri yaprak kompozisyonlarıyla oluşturulmuş bitkilerdir (Mahir, 2015: 381). Bu yeni üslupla birlikte bölüğün sahip olduğu üslup harmanlanarak, yeni bir üslup ortaya çıkarılmıştır (Kaçar ve Bilgen, 2021: 333).

Osmanlı'nın en güçlü ve parlak devri XVI. yüzyıl olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman, 1520-1566 yılları arasındaki hükümdarlığı boyunca sanata ve sanatkâra verdiği önemden dolayı tezyinatın her dalında klasik dönemin doğuşu olmuştur. Topkapı Sarayı nakkaşhanesinde Şahkulu'nun vefatından sonra kendi yetiştirdiği öğrencisi olan Karamemi Sernakkaşlığı devralmıştır. Türk süslemesine yepyeni bir anlayış ve ruh getiren Karamemi (Mesara ve Can, 1997: 108), saray hasbahçelerinde yetiştirilen çiçekleri izlenimci bir anlayışla, yeniden yorumlanarak yarı üslûplaştırılmış çiçek motifleri olarak bezeme sanatlarında kullanmıştır (Duran, 2018: 179). Karamemi'nin Türk süslemeciliğine getirdiği bu yenilik, gözlemci yaklaşımla çizilmiş natüralist üsluptaki çiçekler, önceleri kitap süslemesinde uygulama alanı bulmuş giderek tüm Osmanlı süslemeciliğinin ana teması olmuştur (Çağman, 1983: 102). Aynı zamanda bu dönemde klasik motiflerin ustalıklı kullanılması yanı sıra (Taşkale, 1996:54), renk, motif ve kompozisyon zenginliği uygulanan tekniğin mükemmelliği, desende görülen çeşitlilik, altının bol fakat renklerle uyumlu bir şekilde kullanılışı bu devir tezhibinin başlıca özelliğidir (Özen 1986: 47). Tığlarda buna paralel olarak gelişip zenginleşmiş, rumi ve çiçek motiflerinin katılmasıyla en güzel biçimini almıştır (Özen, 2003; Çavuşoğlu ve Bilgen, 2022: 884). Bu dönemin en önemli eseri Kanuni Sultan Süleyman'a ait olan 1565 tarihli Karamemi imzalı Muhibbi Divanı'dır. Baştan sona her sayfası tezhiplenmiştir (Didinal, 1990: 38). XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı etkileri görülmeye başlar. Bir yandan klasik motifler, bir yandan da Avrupa sanatının etkisi ile oluşturulan yeni motifler kullanılır (Çağman, 1983: 103). XVIII. Yüzyıla hâkim olan Batı sanatının barok, rokoko, ampir, üslupları bu dönemin bezeme anlayışına büyük değişiklikler getirmiştir. Batı etkisi ile geleneksel karakterlerin birbirlerine kaynaştırılması sonucu Türk Rokokosu diye adlandırılan yeni bir stil ortaya çıkmıştır (Mesara, 1996: 21). Dönemin en sevilen motifleri çiçek buketleridir. Çiçekli girlandlar, iri kıvrımlı yapraklar, güllerle dolu sepetler, fiyonklar ve kurdelelerin yer aldığı süsleme üslubu, birçok alanda uygulanmıştır (Çağman, 1983: 104). Bu dönemin en önemli sanatçısı Ali Üsküdarî'dir bu batı üslubunu, klasik üslup içinde eriterek kendine özgü bir tarz oluşturmuştur (Bodur, 1984: 45). XIX. yy sonlarına doğru, saray çevrelerinde görülen, genellikle rumi motiflerin kullanıldığı neo-klasik bir akımla, Osmanlı dönemi Türk sanatı son bulur (Çağman, 1983: 105).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmamızın konusunu, Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde Korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 Envanter Numaralı Eserlerin Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi oluşturmaktadır. Günümüzde kütüphanede 2052'si el yazması 18'i Müteferrika Baskısı olmak üzere toplamda 8520 eser bulunmaktadır (<http://www.rasitefendi.yek.gov.tr/>). İncelemiş olduğumuz eserler Edebiyat konulu eserlerdir. Kütüphaneden alınan bilgiye göre ayrı ayrı yazılmış olan aynı konulu eserler zaman içinde tek cilt altında toplanmıştır. Tezhipleri çoğunlukla çift sayfada bulunmaktadır. Fasil başı tezhibi olup karşılıklı iki sayfada yazı etrafına halkâr tezhibi yapılmıştır. Bu eserlerin, tezhip sanatı açısından motif, tasarım, renk ve kompozisyon özelliklerinin incelenip analizlerinin yapılması çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Tezhip sanatı ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan çalışmaların, yayınların bir bölümü aşağıdaki gibidir.

- ✓ Birol, İ. (2017), "Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri" adlı kitapta ilk bölümde farklı bakış açılarıyla sanatın tanımını, sanatta geleneği, tezyini sanatların tanımını, nakkaşane geleneği ve ehl-i hiref örgütünden detaylı bir şekilde bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise kitabın asıl konusu olan tasarım, desen çizim tekniklerini, motif çizimlerini, üçüncü bölümde ise cetvel, zencirek, tığ gibi yardımcı unsurları görsellerle aktarmıştır.

- ✓ Cunbur, M. (1969) “Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi ve Vakfiyesi” adlı yayınında Mehmet Raşit Efendi, kütüphanenin nasıl kurulduğu, binanın mimari yapısı, sonra eserlerin oraya nasıl getirtildiği ile ilgili bilgi verdikten sonra kütüphaneyle ilgili detaylı bilgi vermiştir. Araştırmacılar için kütüphaneyle ilgili iyi bir kaynak oluşturmaktadır.
- ✓ Ersoy, A. (1988), “Türk Tezhip Sanatı” adlı kitabında, Türk tezhip sanatının uzun ve köklü geçmişine değinilmiş. Sonrasında tezhibin sanatının tanımı, tarihçesi, çeşitleri, yapılışı, kullanılan motifler ve müzehhipler hakkında bilgiler vermiştir.
- ✓ Özbek, Y. (2005), “Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları” adlı kitabında Kayseri ili, Raşit Efendi Kütüphanesi, Türk cilt Sanatı ile ilgili bilgiler ve kütüphane de yer alan el yazmalarının bir bölümünün cilt resimleri ve süslemeleri ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.
- ✓ Özbek ve Bilgen, (2022), “Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi’nde Korunan 18. Yüzyıla Ait Beş Adet Yazma Eserin Tezyini Açısından İncelenmesi” adlı makalede Türk cilt ve tezhip sanatı tanımı ve tarihçesi ile ilgili bilgiden sonra kütüphanede korunan beş adet eserin, cilt ve tezhip sanatı açısından incelemeleri yapılmıştır.
- ✓ Özcan A. R. (2009), “Hat ve Tezhip Sanatı” Ali Rıza Özcan’ın aynı zaman da editörlüğünü yapmış olduğu bu kitap iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Başlangıçtan günümüze kadar Hat sanatı ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. İkinci bölüm ise tezhip sanatının detaylı tarihçesi, üslup özellikleri, tasarım, kurgu ve desen özellikleri farklı yazarların kaleminden oldukça detaylı bilgiler verilmiştir. Araştırmacılara tezhip sanatıyla ilgili iyi bir kaynak sağlamaktadır.
- ✓ Taşkale, F. (1997), “Tezhip Sanatı” adlı makalede tezhibin tanımı, tarihçesi, kullanılan motif ve renkler, kullanım alanları sade bir dil kullanılarak sunmuştur.

3. YÖNTEM

Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi’nde korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 Envanter Numaralı Eserlerin Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi adlı araştırmamız, nitel araştırma yöntemi doğrultusunda; literatür taraması yapılmış olup, seçilmiş olan eserlerin tezhiplerinin incelenmesi ve analizlerinin yapılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Tezhiplerindeki motif, renk, tasarım ve kompozisyon özelliklerinin incelenmesi, kataloglarının oluşturulması, geçmişte yapılmış olan bu çalışmaların gün yüzüne çıkarılarak yeni yapılacak olan çalışmalara örnek teşkil etmesi ve araştırmacılara kaynak oluşturması amaçlanmıştır. Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki el yazması eserler ve bu eserlerin tezhip süslemeleri bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu eserler içerisinden seçmiş olduğumuz üç adet yazma eserde bu çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Seçmiş olduğumuz eser Urff’ye ait olan farklı risale kitaplarının (külliyyat) tek cilt altında toplanmış şeklidir. Eserin toplamı 1303 Envanter numarasıyla belirtilmiş, risaleler ayrı ayrı 1303/1, 1303/2, 1303/3, 1303/4 envanter numaralarıyla numaralandırılmıştır. Eserin cildi ve 1303/1 envanter numaralı olan risale tez çalışmasına konu olduğu için 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 envanter numaralı eserler seçilmiştir. Öncelikle eserlerin görselleri (Fotoğrafları) kütüphane arşivinden edinilerek incelenmiş, motiflerin daha anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla kütüphanede gerekli izinler ve koruma tedbirleri alınarak yerinde birebir yapılan incelemede eserlerin tezhiplerinin, tasarım, kompozisyon, desen, renk ve boyama özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda, incelenen eserlerin analizleri ve elde edilen veriler yer almaktadır.

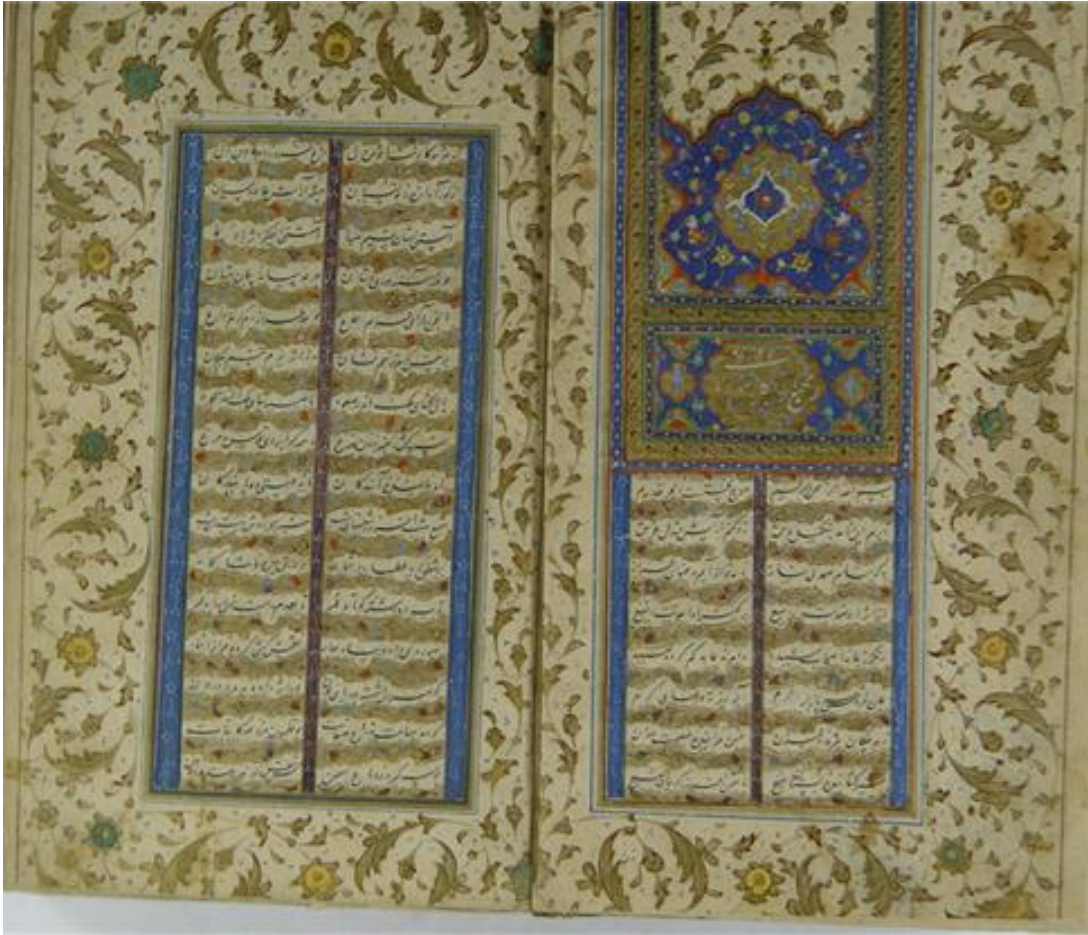
4. BULGULAR

4.1. 1303/2 Envanter Numaralı Yazma Eser

Kitabın adı: Mecmaul-Ebkâr. Tarih: Belirtilmemiş. Dil: Belirtilmemiş. Yazı: Talik. Ölçüler: Cilt ve Kâğıt: 225x135, (165x80) mm. Sayfa: 11b- 53a Satır:16. Müellifi: Urî, Seyyid Muhammed b. Mevlânâ Zeynüddîn Alî b. Cemâlüddîn eş-Şirâzî Yazıldığı Yer: Belirtilmemiş. Konu: Manzum (Edebiyat, Ahlâk). "Nizâmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" adlı eseri taklîd ederek yazılmış ahlâkî, tasavvufî 1332 beyitlik bir mesnevidir." (Karabulut, 1995: 76). Eserin "10 b ve 11 a" varâğında tezhip yapılmıştır (Resim 1).

4.1.1. 1303/2 Envanter Numaralı Yazma Eserin Tezhiplerinin İncelenmesi

Eserin "10 b" varâğında fasıl başı tezhibi görülmektedir. Unvan alanı turuncu renkte dendan ile ayrılarak oluşturulmuş zeminde altın kullanılmış, üzerine beyaz renkte üstübeç mürekkebi ile yazı yazılmıştır. Yazının etrafında sade bitkisel bir bezeme görülür. Unvan alanının iki yanında dendanlar ile zemin ayırma yapılmış zemininde altın, kalan kısımda ise kobalt mavi renk kullanılmıştır. Bu alanın bezemesinde bitkisel motiflerden penç, gonca ve yaprak tercih edilmiş, renk olarak ise mor, yeşil, turuncu, mavi, sarı uygulanmıştır. Unvan alanının etrafı üç pervaz alanı ile çevrelenmiştir. İlki, iki yeşil cetvel arasında zemini mor, üstünde "+" ile süsleme yapılmış olan, ikincisi, altın zemin üzerine kalın zencirek yapılmış olan ve son olarak da iki turuncu cetvel arası mavi üstü beyaz ile "+" işareti ile bezenmiş olan pervaz alanıdır.

Resim 1. 1303/2 Envanter Numaralı Yazma Eserin "10 b" varâğında yer alan fasıl başı tezhibi ve "11 a" varâğında yer alan tezhipli sayfa (Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Arşivi)

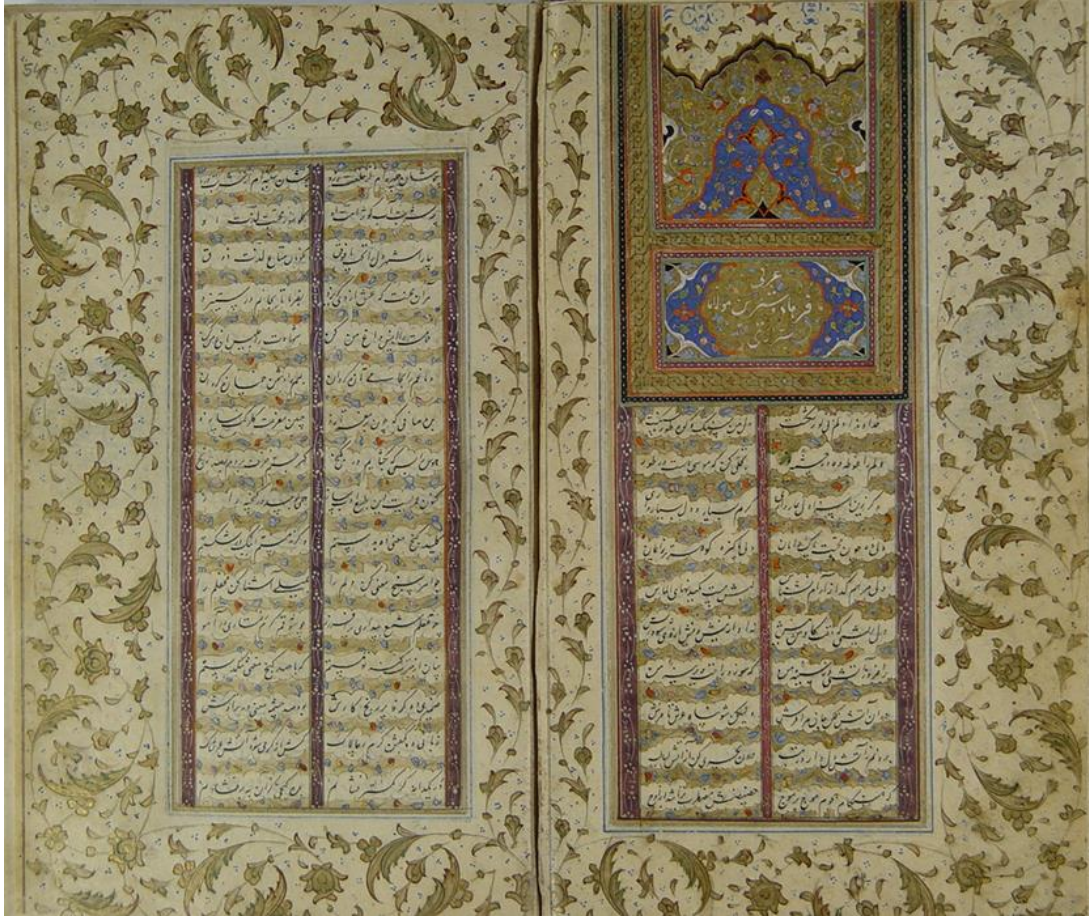
Taç alanında dendan ve rumi kapalı formlarıyla zemin ayırmalar yapılmış, orta alandaki rumi kapalı formunun içi mavi dendan ve kenardaki rumi kapalı formlarının içi ise altınla renklendirilmiştir. Kalan diğer zemin de yine mavi uygulanmıştır. Taç alanının tamamında penç, gonca, hatayi ve yapraktan oluşan bitkisel bezeme hâkimdir. Motif renklendirmesinde sarı, turuncu, mor, yeşil, beyaz, mavi görülür. Taç alanının üst tarafı turuncu, altın ve siyah renkten oluşan dendanlarla kapatılmış, üstüne kenar pervaz da yapılmış olan halkâr bezemesi tığ alanına da uygulanmıştır. Unvan alanının etrafında yapılmış olan üç sıra pervaz alanı taç alanında da devam ettirilmiştir. Yazı alanı iki sütundan oluşmaktadır. Sütun ortası zemini mor renkte olup üzerine beyaz ile sade bir bezeme yapılmış, kenar sütunlarda ise zeminde mavi kullanılmış aynı bezeme bu alanlara da uygulanmıştır. Yazı etrafı beyne's-sütur tekniğinde çevrelenmiş aralarına mor, mavi, turuncu, sarı renkte bitkisel bezeme görülmektedir. Yazı ve taç alanı kalın turuncu, altın ve mavi cetvelle çevrelmiş, dış kısmında kalın bir pervaz alanı oluşturulmuştur. Zemin boyanmadan hatayi, penç ve hançer yapraklardan oluşan halkâr tekniğinde süslemeyle sayfa tamamen bezenmiştir. Hatayi içleri sarı ve yeşil renkte diğer motifler altın ile boyanmıştır. "11 a" varağına gelindiğinde yine yazı iki sütundan oluşmaktadır. Sütun ortası, kenarlardaki bezeme ve yazı arasındaki beyne's-süturlar bu sayfada da aynı şekilde yapılmıştır. Aynı şekilde yazı ve taç alanını çevreleyen dış pervaz alanında halkâr bezemesi "10 b" varağındaki ile aynı şekilde görülmektedir.

4.2. 1303/3 Envanter Numaralı Yazma Eser

Kitabın adı: Ferhad ve Şîrîn. Tarih: Belirtilmemiş. Dil: Belirtilmemiş. Yazı: Talik. Ölçüler: Cilt ve Kâğıt: 225x135, (165x80) mm. Sayfa: 53b - 67a Satır: 16. Müellifi: Urfî, Seyyid Muhammed b. Mevlânâ Zeynüddîn Alî b. Cemâlüddîn eş-Şîrâzî Yazıldığı Yer: Belirtilmemiş. Konu: Edebiyat, "Nizâmî'nin "Hüsrev ve Şîrîn" isimli mesnevisi vezninde yazılmış olup, Ferhad ve Şîrîn'in aşk mâcerâlarını anlatan 375 beyitlik tamamlanmamış bir mesnevidir. (Karabulut, 1995: 69). Eserin "53 b ve 54 a" varağında tezhip bezemesi vardır (Resim 2).

4.2.1. 1303/3 Envanter Numaralı Yazma Eserin Tezhiplerinin İncelenmesi

Eserin "53 b" varağında fasıl başı tezhibi uygulanmıştır. Unvan alanı turuncu renkte dendan ile ayrılarak zemini altın ile boyanmış olup, beyaz renkte üstübeç mürekkebi ile yazı yazılmıştır. Yazı etrafında sade bitkisel bir bezeme vardır. Unvan alanının iki yanında rumi ve dallar ile zemin ayırmaya gidilmiş dallar ile ayrılan kısmın zemininde siyah rumiler de ise altın kullanılmıştır. Kalan kısımda ise mavi renk uygulanmıştır. Bu alanın bezemesinde turuncu, yeşil, sarı, pembe, mor, mavi renkte penç, gonca ve yapraktan oluşan bitkisel bir kompozisyon tercih edilmiştir. Unvan alanı üç sıra pervaz ile çevrelenmiştir. İlk olarak, yeşil ve turuncu cetvel arasında zemini mürdüm rengi üstünde "-" ile bezenme yapılmış, ikincisi ise altın zeminli kalın zencirek uygulanmış olan ve son olarak da turuncu ve yeşil cetvel arası siyah zeminli üstü beyaz renkte "-" işareti ile bezeme yapılmış pervaz alanıdır.

Resim 2. 1303/3 Envanter Numaralı Yazma Eserin "53 b" varağında yer alan fasıl başı tezhibi ve "54 a" varağında yer alan tezhipli sayfa (Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Arşivi)

Taç alanında rumi kapalı formları, dendan ve dallarla zemin ayırmaya gidilmiş, orta alandaki rumi kapalı formunun içi altın dal ile ayrılan kısmın zemininde siyah, dendan ile ayrılan alanda mavi, kenarlarda beyaz renkteki rumi kapalı formlarının içi siyah kalan kısımlar ise altın ile renklendirilmiştir. Taç alanının tamamında bitkisel bir kompozisyon uygulanmıştır. Penç, hatayi, gonca ve yapraktan oluşan bezeme, altın zeminli alanda iri motifler mavi zeminli alanda ise daha küçük olarak tercih edilmiştir. Motif renklerinde sarı, turuncu, beyaz, mor, pembe, mavi görülür. Taç alanının üst tarafı turuncu, beyaz, altın ve siyah renkten oluşan dendanlarla tamamlanmış, üst kısımda alışılmış tığlar yerine halkâr tekniğinde bezeme ve mavi renkte rumili bir süsleme tığ alanına uygulanmıştır. Unvan alanının etrafında yapılmış olan üç sıra pervaz alanı aynı şekilde taç alanında da devam ettirilmiştir. Yazı alanı iki sütundan oluşmaktadır. Sütun zeminleri mürdüm renkte olup üzerine beyaz noktalar ile sade bezeme yapılmıştır. Yazı etrafı beyne's-sütur tekniğinde çevrelenmiş, aralarına mavi, turuncu, sarı renkte bitkisel bezeme uygulanmıştır. Yazı ve taç alanı, kalın altın ve mavi cetvelle çevrelenmiş, etrafında ise zemin boyanmadan penç, hatayi, ve hançer yapraklarından oluşan halkâr tekniğinde bezeme yapılmıştır. "54 a" varağında yine yazı iki sütundan oluşmaktadır. Sütunlardaki bezeme ve yazı arasındaki beyne's-süturlar bu sayfada da aynı şekilde uygulanmıştır. Yazı ve taç alanını çevreleyen dış pervaz alanında halkâr bezemesi "54 a" varağında da aynı şekilde yapılmıştır.

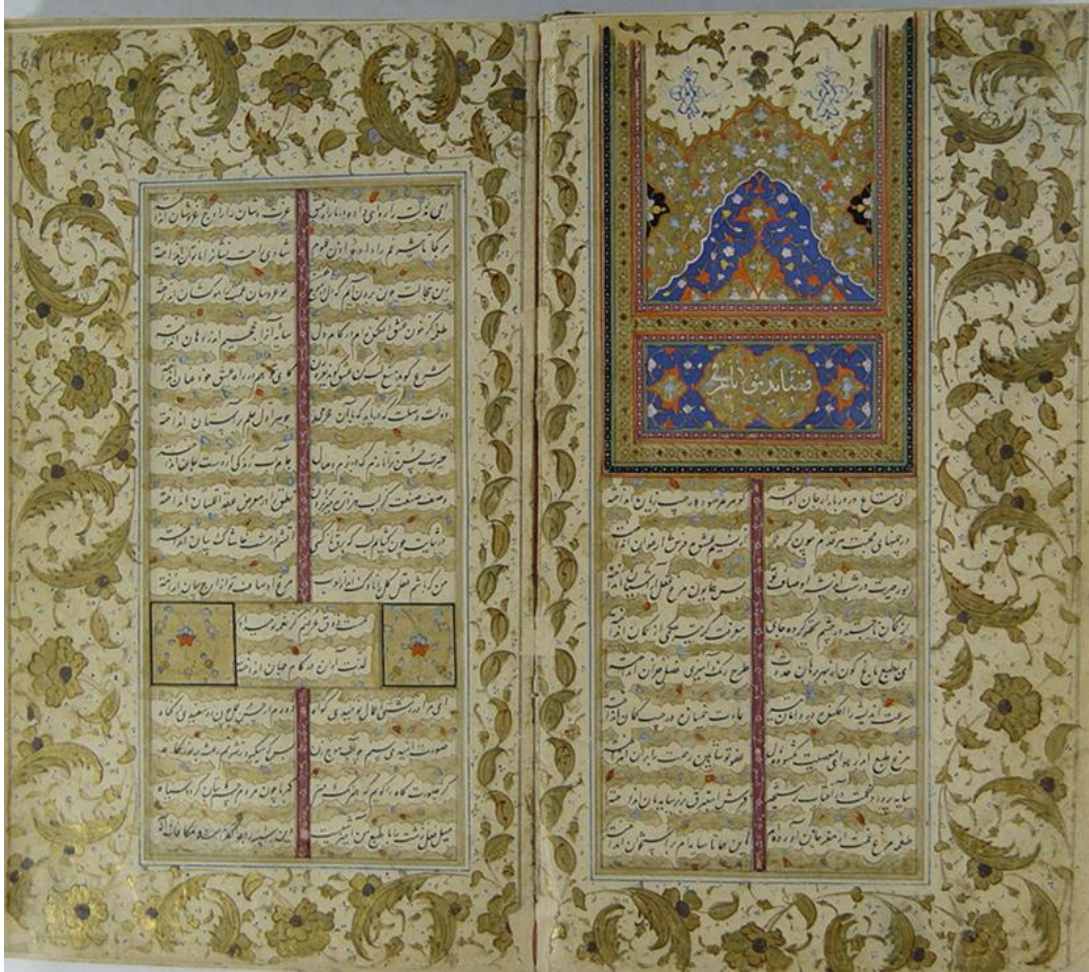
4.3. 1303/4 Envanter Numaralı Yazma Eser

Kitabın adı: Kasâ'id, Mukattaât, Gazeliyyât ve Rubâiyyât. Tarih: Belirtilmemiş. Dil: Belirtilmemiş. Yazı: Talik. Ölçüler: Cilt ve Kâğıt: 225x135, (165x80) mm. Sayfa: 67b - 270b. Satır: 16.

Müellifi: Urfî, Seyyid Muhammed b. Mevlânâ Zeynüddîn Alî b. Cemâlüddîn eş-Şirâzî Yazıldığı Yer: Belirtilmemiş. Konu: Edebiyat, Manzum. "Münacât, Nât, Kasîde, Gazel Rubâîleri ihtivâ etmektedir." (Karabulut, 1995: 72). Yapmış olduğumuz incelemeler ve kütüphaneden aldığımız bilgi doğrultusunda 1303/4 envanter numaralı eserin de içinde 4 adet risale olduğu görülmüştür. Bunlar; Kasâyid, Mukattaât, Gazeliyyât ve Rubâiyyât adlı dört farklı risale olmasına rağmen kütüphanedeki kataloglamayı yapan Ali Rıza Karabulut 4 risaleyi de tek bir envanter numarasıyla belirtmiştir. İncelemiş olduğumuz eserlerde, tezhipler risalelerin başlangıç sayfalarında fasıl başı tezhibi olarak uygulanmıştır. Bu yüzden 1303/4 envanter numaralı eserde 4 adet fasıl başı tezhibi görülmektedir. Bu eserde "67 b-68 a", "131 b-132 a", "142 b-143 a" ve "256 b- 257a" varaklarında tezhip bezemesi görülmektedir (Resim 3).

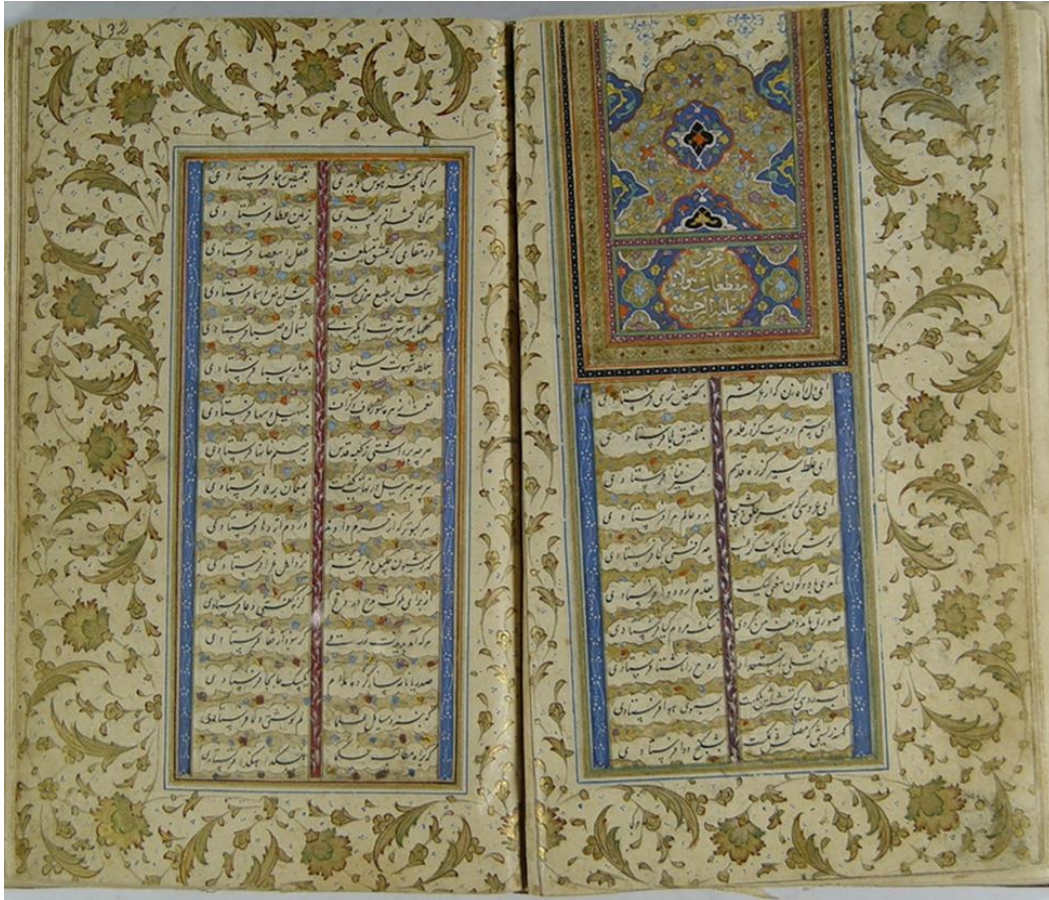
4.3.1. 1303/4 Envanter Numaralı Yazma Eserin Tezhiplerinin İncelenmesi

Eserin "67 b" varagında fasıl başı tezhibi görülmektedir. Unvan alanı turuncu renkte rumi kapalı formu ile ayrılarak oluşturulmuş, zeminde altın kullanılmış, üzerine beyaz renkte üstübeç mürekkebi ile yazı yazılmıştır. Yazının etrafında mavi, sarı, turuncu renkte sade bitkisel bir bezeme yapılmıştır. Unvan alanında da penç, gonca ve yapraktan oluşan yine bitkisel bir bezeme görülmektedir. Unvan alanını üç pervaz alanı çevreler. İlk olarak, turuncu ve yeşil cetvel arasında mürdüm renginde, üstü "+" ile süslenmiş olan, ikincisi, altın zemin üzerine kalın zencirekli olan ve son olarak da yeşil ve turuncu renkteki cetveller arası siyah zeminli üstü beyaz renkte "+" işareti ile bezenmiş olan pervaz alanıdır.

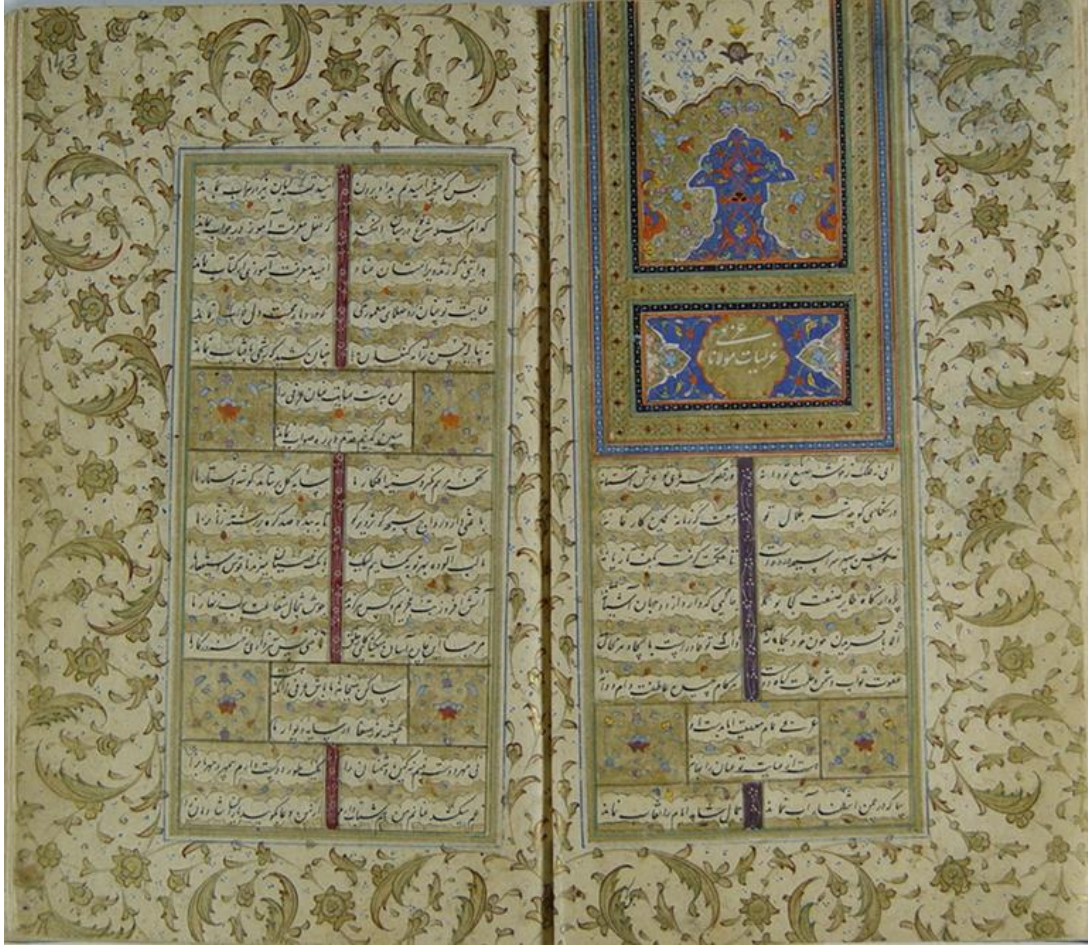
Resim 3. 1303/4 Envanter Numaralı Yazma Eserin "67 b" varagında yer alan fasıl başı tezhibi ve "68 a" varagında yer alan tezhipli sayfa (Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Arşivi)

Taç alanında dendan ve rumi kapalı formlarıyla zemin ayırma yapılmıştır. Orta kısımdaki rumi kapalı formunun zemini altın, dendan ile ayrılmış alanda mavi, kenar kısımlardaki rumi kapalı formlarının içi ise siyah ile renklendirilmiştir. Kalan diğer zeminde de altın görülmektedir. Taç alanının tasarımında bitkisel bezemelerden penç, hatayi, gonca ve yaprak kullanılmıştır. Motif renklendirilmesinde beyaz, sarı, turuncu, mavi görülür. Taç alanı turuncu ve altın renkten oluşan dendanlarla kapatılmış, boyuna tığlar yerine, mavi renkte geometrik bir bezeme ve dış pervaz alanında yapılmış olan bezemenin devamı niteliğinde halkâr tekniğinde süsleme uygulanmıştır. Unvan alanının çevresinde yapılmış olan üç sıra pervaz alanı burada da devam ettirilmiştir. Yazı alanı iki sütundan oluşmaktadır. Yazıyı ikiye bölen orta sütun zemini mürdüm rengi olup üzerine beyaz noktalar ile çift tahrir tekniğinde bezeme uygulanmıştır. Yazı etrafı beyne's-sütur tekniğinde çevrelenmiş, aralarına mavi, turuncu, renkte yapraklardan oluşan sade bitkisel bir bezeme yapılmıştır. Yazı ve taç alanı etrafına kalın altın cetvel ve mavi renkte kuzu çekilmiştir. Dış kısımda oluşturulmuş olan kalın pervaz alanında zemin boyanmadan hatayi, penç ve hançer yapraklardan oluşan halkâr tekniğinde bezeme yapılarak tasarım tamamlanmıştır. Sayfanın dip kısımlarında kalan alanda daha küçük yapraklarından oluşan bir kompozisyon yapılmıştır. Hatayi ve pençlerde motifin dala bağlandığı noktaları siyah boya ile daha belirgin hale getirilmiş, diğer tüm motifler altın ile boyanmıştır. "68 a" varağına gelindiğinde yine yazı iki sütundan oluşmaktadır. Sütun ortası, dış pervaz alanındaki halkâr bezeme ve yazı arasındaki beyne's-süturlar bu sayfada da aynı şekilde uygulanmıştır. Yalnızca bu sayfada yazı alanında dikdörtgen bir form oluşturulmuş yazı sütunu bölecek şekilde orta alana yazılıp, iki kenarda kare içine alınacak şekilde turuncu, mavi, pembe renkte hatayi, yaprak ve goncadan oluşan sade bitkisel bir koltuk bezemesi yapılmıştır.

Resim 4. 1303/4 Envanter Numaralı Yazma Eserin "131 b" varağında yer alan fasıl başı tezhibi ve "132 a" varağında yer alan tezhipli sayfa (Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Arşivi)

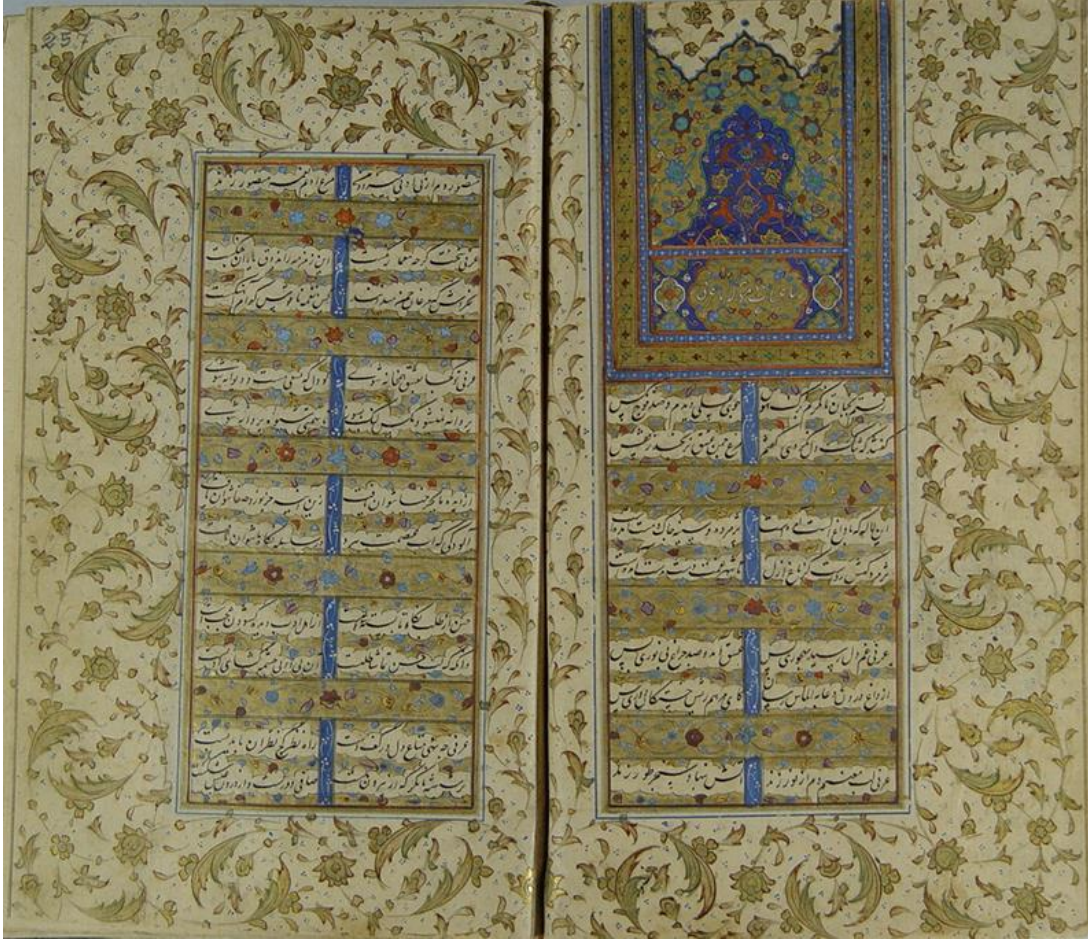
Eserin “131 b” varağında fasıl başı tezhibi uygulanmıştır (Resim 4). Unvan alanı turuncu renkte dendanlarla ayrılarak oluşturulmuş olup, zeminde sıvama altın kullanılmıştır. Yazı beyaz renkte üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır. Yazının etrafında mavi, sarı ve turuncu ile renklendirilmiş sade bitkisel bir bezeme görülmektedir. Unvan alanının iki yanına dendan ile paftalar oluşturulmuş zeminlerinde altın kalan kısımlarda ise kobalt mavi kullanılmıştır. Bezemesinde penç, gonca ve yapraktan oluşan bir kompozisyon tercih edilmiş, motif rengi olarak mor, mavi, turuncu, sarı uygulanmıştır. Unvan alanı üç pervaz alanı ile çevrelenmiştir. Birincisi, zemini mürdüm rengi, üstünde “+” ile süsleme yapılmış olan ikincisi, altın zeminli üzerine kalın zencirek yapılmış olan ve sonuncusu da siyah zemin üzerine beyaz “+” işareti ile bezenmiş olan pervaz alanıdır. Taç alanında dendanlarla zemin ayırmalar yapılmış, ayrılan zeminlerde kobalt mavi, kalan kısımda ise altın tercih edilmiştir. Dendan ile ayrılan orta kısımda rumi ve bitkisel motifler bir arada kullanılırken kenarlardaki ayrılan kısımların içlerine ise yalnızca rumi motifi ile bezeme yapılmıştır. Rumi motifinin ortabağ kapalı formunun kullanıldığı tasarımda ortadaki iki alanda bu ortabağ formlarının içleri siyah ile renklendirilmiştir. Rumi dışında hatayi, penç, gonca ve yapraktan oluşan bitkisel bir tasarım uygulanmıştır. Taç alanındaki motif rengi olarak mor, sarı, turuncu, pembe, mavi ve yeşil renkleri tercih edilmiştir. Taç alanının üst kısmı turuncu renkte dendanlarla kapatılmış, mavi renkte havali tahrirden sonra hançer yaprak ve hatayiden oluşan halkâr tekniğinde bezeme ve rumilerden oluşan tığlar yapılmıştır. Unvan alanının etrafındaki üç sıra pervaz alanı taç alanında da devam ettirilmiştir. Bu eserimizde de yazı alanının iki sütundan oluştuğu görülmektedir. Orta alandaki sütunda mürdüm rengi zemin üzerine beyaz renk ile yapraktan oluşan sade bir bezeme, kenardaki iki sütunda ise mavi zemin üzerine beyaz ile çift tahrir tekniğinde bitkisel bir bezeme uygulanmıştır. Yazılar iki sütunda yazılıp etrafı beyne’s-sütur tekniğinde çevrelenmiş aralarına bitkisel bezeme yapılmıştır. Yazı alanı kalın altın cetvelle çevrelenmiş, dış kısmında kalın bir pervaz alanı oluşturulmuştur. Bu pervazda zemin renklendirilmeden hatayi, penç, gonca ve hançer yapraklardan oluşan halkâr tekniğinde süslemeyle sayfa tamamen bezenmiştir. Aynı şekilde “132 a” varağında “131 b” varağındaki gibi yazı alanı iki sütundan oluşmakta yazı çevresi beyne’s-sütur’ larla çevrelenmiş ve kalın pervaz alanındaki halkâr bezeme burada da uygulanmıştır.

Resim 5. 1303/4 Envanter Numaralı Yazma Eserin “142 b” varagında yer alan fasıl başı tezhibi ve “143 a” varagında yer alan tezhipli sayfa (Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Arşivi)

Eserin “142 b” varagında fasıl başı tezhibi vardır (Resim 5). Unvan alanı turuncu renkte dendan ile ayrılmış olup zemini altın ile boyanmıştır. Yazı beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır. Unvan alanının iki yanında beyaz renkte rumi kapalı formları ile zemin ayırmaya gidilmiş, zemin rengi olarak altın kullanılmıştır. Kalan kısımda ise mavi renk uygulanmıştır. Bu alanın bezemesinde turuncu, mavi, yeşil, pembe, sarı renkte gonca, penç ve yapraktan oluşan bitkisel bir kompozisyon tercih edilmiştir. Unvan alanı üç sıra pervaz ile çevrelenmiştir. İlk olarak, turuncu ve yeşil cetvel arasında zemini siyah ile renklendirilmiş üstünde “+” ile bezenme yapılmış olan, ikincisinde altın zeminli kalın zencirek uygulanmış olan ve üçüncüsü ise iki turuncu cetvel arasında mavi zeminli üstü beyaz renkte “+” işareti ile süslenmiş olan pervaz alanıdır. Taç alanında orta kısımda dendanlar ile kenar kısımlarda ise rumi kapalı formları ile zemin ayırmalar yapılmış, ayırma yapılmış alanlarda zeminde mavi tercih edilirken kalan kısımlarda altın kullanılmıştır. Taç alanında dendanlar ile ayrılmış olan kısımda rumi ve bitkisel motifler bir arada kullanılırken diğer alanlarda hatayi, penç, gonca ve yapraktan oluşan bitkisel motifler tercih edilmiştir. Motif renklerinde mavi, sarı, pembe, turuncu görülür. Taç alanının üst tarafı turuncu renkte dendan ile tamamlanmış, üzerine mavi renkte havalı tahrir çekildikten sonra rumi motifleriyle iri tığlar ve aralarına halkâr bezemesi yapılmıştır. Unvan alanının kenarına uygulanmış olan üç sıra pervaz alanı aynı şekilde taç alanında da devam ettirilmiştir. Yazı alanı iki sütundan oluşmaktadır. Orta sütun zemini mürdüm renkte olup üzerine beyaz ile çift tahrir tekniğinde sade bir bezeme yapılmıştır. Yazı etrafı beyne’s-sütur tekniğinde çevrelenmiş, aralarına bitkisel bezeme uygulanmıştır. Sayfa sonuna doğru yazı sütunu bölecek şekilde ortaya yazılmış iki yanına kare koltuk alanları oluşturulup zemini altın ile renklendirilip içerisi sade bitkisel bezeme

ile süslenmiştir. Yazı ve taç alanı, kalın altın ve mavi cetvelle çevrelenmiş, etrafında kalın bir pervaz alanı oluşturularak, zemin boyanmadan penç, hatayi, ve hançer yapraklarından oluşan halkâr tekniğinde süsleme yapılmıştır. “143 a varağında” yine yazı iki sütundan oluşmaktadır. Sütunlardaki bezeme ve yazı arasındaki beyne’s-süturlar bu sayfada da aynı şekilde uygulanmıştır. Bu sayfada da yazı alanında iki defa tekrarlanacak şekilde yazı sütunu bölüp ortaya yazılmış iki yanda kare koltuk alanları oluşturulup sade bitkisel bezemeler yapılmıştır. Yazı ve taç alanını çevreleyen halkâr bezemeli dış pervaz aynı şekilde uygulanmıştır.

Resim 6. 1303/4 Envanter Numaralı Yazma Eserin “256 b” varağında yer alan fasıl başı tezhibi ve “257 a” varağında yer alan tezhipli sayfa (Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Arşivi)

Eserin “256 b” varağında, fasıl başı tezhibi yapılmıştır (Resim 6). Unvan alanı dendanlarla ayrılarak zemini sıvama altın ile renklendirilmiş, üzerine beyaz üstübeç mürekkebiyle yazı yazılmıştır. Yazının etrafı penç ve yapraktan oluşan mavi, turuncu, sarı ve açık mor renkte bitkisel bir bezeme ile süslenmiştir. Unvan alanının iki kenarında dendan ile paftalar oluşturulmuş olup zemininde altın, kalan kısımlarda ise kobalt mavi tercih edilmiştir. Bezemesinde yine penç ve yapraktan oluşan bitkisel motifler kullanılmıştır. Motif renkleri olarak mavi, beyaz, açık mor, turuncu, sarı uygulanmıştır. Unvan alanı üç pervaz ile çevrelenmiştir. İlk baştaki ve sondaki pervaz da mavi zemin üzerine “+” ile süsleme uygulanmış, ortada kalan pervazda ise altın zemin üzerine kalın zencirek yapılmıştır. Taç alanına gelindiğinde orta kısımda dendan ile zemin ayırma yapılmış, ayrılan zeminde kobalt mavi, kalan kısımda ise altın tercih edilmiştir. Dendan ile ayrılan kısımda rumi ve bitkisel motiflerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Rumi motifinde turuncu renk, hatayi, penç ve yapraktan oluşan bitkisel motiflerde ise sarı, açık mor, beyaz ve yeşil renk tercih edilmiştir. Taç alanının diğer kısımlarında ise yalnızca hatayi, penç ve yapraktan oluşan bitkisel motifler kullanılmıştır. Unvan alanına göre motiflerin burada daha iri bir şekilde

uygulandığı görülmektedir. Taç alanı dendanlar ile kapatılmış, tığ yerine halkâr bezeme yapılmıştır. Unvan alanının etrafındaki üç sıra pervaz alanı taç alanını da çevrelemiştir. Yazı alanı iki sütuna bölünmüş ancak aralarında dikdörtgen alanlar ince cetvellerle yazı alanından ayrılıp, zemini altın ile renklendirilerek sade bitkisel bezemeler yapılmıştır. Orta alandaki sütunda mavi renk zemin üzerine beyaz ile çift tahrir tekniğinde bitkisel bir bezeme uygulanmıştır. Yazılar iki sütunda yazılıp etrafı beyne's-sütur tekniğinde çevrenmiş olup aralarına bitkisel bezeme yapılmıştır. Yazı alanı kalın altın cetvelle çevrelemiş, kenar kısmında kalın bir pervaz alanı oluşturulmuştur. Bu pervaz alanında zemin renklendirilmeden hatayi, gonca, penç ve hançer yapraklardan oluşan halkâr tekniğindeki bezemeye sayfa tamamen süslenmiştir. Aynı şekilde "257 a" varağında "256 b" varağındaki gibi yazı alanı iki sütundan oluşturulmuş ve burada da sütun araları dikdörtgen formlar ile bölünmüştür. Bu formların içerisine bitkisel bezeme yapılmıştır. Yazı iki sütuna yazılıp etrafı beyne's-sütur' larla çevrenmiştir. Dış pervaz alanındaki halkâr bezeme burada da aynı şekilde uygulanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi'nde korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 envanter numaralı eserlerin tezhipleri incelenmiştir. Toplam da oniki sayfa tezhibi olan bu eserlerin sayfa düzeni, kompozisyon özellikleri, motif anatomileri ve işçilikleri hemen hemen hepsinde aynıdır. Buda bize eserlerin aynı müzehhibin elinden çıkmış olabileceğini göstermektedir. Eserlerdeki renk, desen, kompozisyon özelliklerine bakıldığında, altının dengeli kullanımı, işçiliğin kalitesi eserlerin klasik dönemde yapıldığını göstermektedir. Fasilbaşı tezhibi ile başlayan sayfaların karşılıklı olarak aynı kompozisyon özelliklerine sahip halkâr tasarımları ile süslandıkları görülmektedir. Tüm sayfalarda yazılar iki sütunda yazılıp beyne's-sütur tekniğinde çevrenmiş ve aralarına sade bitkisel bezemeler yapılmıştır. Ayrıca bütün sayfaların etrafında yoğun olarak hançer yapraklarının kullanıldığı halkâr tekniğinde bezemeler görülmektedir. Halkâr kompozisyonunda altının yanı sıra bazı motiflerde renk kullanımı da söz konusudur. Halkâr bezemeler sayfanın dış kenarlarında daha kalın pervaz ölçülerinde dip kenarlarda (sayfanın kitap sırtına tutturulduğu kenar) ise daha dar pervaz ölçülerinde uygulanmıştır. Halkâr kompozisyonları on altıncı yüzyılın ser nakkaşı olan Karamemi'nin çalışmalarını hatırlatmaktadır.

İncelenmiş olan tezhipli sayfalarda görülen küçük lekelenmeler dışında eserlerin oldukça iyi durumda oldukları gözlenmiştir. 1303/2 Envanter numaralı eserin "10 b" varağında sayfada kahverengi lekelenmeler olduğu görülmektedir, fakat tezhibi kapatacak nitelikte değildir. Eserlerin daha sonrasında tek cilt altında toplatılıp birleştirilmesinden dolayı sayfaların dip kısımlarında tezhiplerin bir kısmının içeride kalıp yapıştırıldığı gözlenmiştir. Ayrıca kenar pervaza uygulanmış olan halkâr kompozisyonları incelendiğinde, sayfa kenarlarına denk gelen halkâr kompozisyonu kayıpları, farklı eserlerin tek cilt içinde birleştirilip aynı ebatla getirilirken kenarlarının kesilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Kütüphanelerde korunan bu el yazması eserlerin araştırılıp, incelenmesi, kompozisyon özelliklerinin analiz edilmesi, tahmini dönemlerinin belirlenmesi ve elde edilen bulguların sanat dünyasına sunulurken kayıt altına alınması kitap sanatlarımız açısından büyük önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışma ayrıca söz konusu eserlerin ileride yapılacak koruma-onarım çalışmalarına belge oluşturacaktır. Çalışma kapsamında incelenen eserler kitap sanatları açısından, kompozisyon özellikleri, sayfa düzeni, motif, renk ve işçilik özellikleri ile önemli veriler barındıran eserlerdir. Bu tür araştırma ve incelemeler kültürün devamlılığını ve yaşatılmasını sağlamakta, kitap sanatları ile uğraşan sanatçılara ise geleneğe bağlı güncel tasarımlar oluşmaları için fikir vermektedir.

KAYNAKÇA

- Anameriç, H. (2015). Yazma Eserlerin Kataloglanmasında Marc Standardı 500 Genel Notlar Alanı ve Bileşenlerinin Kullanımı. Ankara: *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. C. 55. S:2
- Aslanapa, O. (1977). *Kitap sanatları, yüzyıllar boyunca Türk sanatı (14. yüzyıl)*, M.E.B. Devlet Kitapları, Tifdruk matbaacılık Sanayi A.Ş.
- Baysal, A. F. (2019). Tezhip Sanatı, *Türk İslam Sanatları Tarihi*, A. Dünder (Ed.) Grafiker Yayınları.
- Bodur, F. (1984). 18. Yüzyılın Ünlü Müzehibi Ali Üsküdarı, *Bahar dergisi*, (3) 45-49.
- Biröl, A.İ. (2017). *Türk Tezyini sanatlarında desen tasarımı çizim tekniği ve çeşitleri*, (9. Baskı) Kubbealtı Yayınları.
- Cunbur, M. (1990). *Milli kültürümüzde kitap sanatları, milli kültür unsurlarımız üzerinde genel görüşler*, Atatürk Kültür ve Merkezi yayınları.
- Çağman, F. (1983). Avrupa Konseyi 18. Avrupa sanat sergisi, *Anadolu medeniyetleri III. Selçuklu/Osmanlı Sanatı Topkapı Sarayı Müzesi*, İstanbul /22-5/30-10, Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı
- Çavuşoğlu, Ü. ve Bilgen, M. (2022). Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesi'nde korunan üç adet Kur'an-ı Kerim'in tezhiplerinin incelenmesi, *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (4) 882-895
- Derman, Ç. (1999). Osmanlı asırlarında üslup ve sanatkarlarıyla tezhip sanatı, *Osmanlı, Yeni Türkiye Yayınları Semih Ofset*.
- Derman, Ç. (2002). Türk Tezhip sanatının asırlar içindeki değişimi, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*.
- Demircan Aksoy, Z. (2014). İlhanlı ve Memlûk etkileşiminde XIV. yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7 (29)266-267.
- Didinal, T. (1990). Bir süsleme sanatı Osmanlı Tezhipleri. *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, (8) 35-38.
- Duran, G. (1990). Süleymaniye Kütüphanesindeki Türk mushaflarında 16. yy. Serlevha Tezhipleri, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Duran, G. (2018). Osmanlı Tezhip Sanatında Natüralist Üslûpta Çiçekler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31)177-199.
- Esiner Özen, M. (1986). *Tezhipte tığ*, Antika.
- Esiner Özen, M. (2003). *Türk Tezhip Sanatı*, Özen Kitap ve Yayınevi.
- Ersoy, A. (1988). *Türk Tezhip Sanatı*, AK yayınları.
- Kaçar, U. ve Bilgen, M. (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesi'nde Korunan 000717-(1-30) Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim Cüzlerinin Tezyinat Açısından İncelenmesi. Karabük: *Journal of Humanities and Tourism Research*, S.10 (2):326-341
- Kaçar, U. ve Bilgen, M. (2021) Sûrebaşı tezhiplerinde desen çeşitliliğini sağlayan unsurların Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim örneğinde incelenmesi, *Art Sanat* (16) 329-254.
- Karabulut, A.R. (1995). *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu, I-II*, Ankara
- Küpeli, G. (2009). Saray Nakkaşhanesi ve XV. yüzyılda Osmanlı Tezhip sanatını şekillendiren üsluplar, *Bakı Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası*, No:11.
- Mahir, B. (1988). Kanuni döneminde yaratılmış yaygın bezeme üslubu saz yolu, *Türkiyemiz, Kültür ve Sanat Dergisi*, 18 (54) 28-37.
- Mahir, B. (2015). Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu, Özcan, R. A. (Ed.), *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.370-393
- Mesara G. (1996). 18. ve 19.yüzyıl Osmanlı fermanlarından çiçekler, *Kültür ve Sanat*, (30) 21-23.

Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde Korunan 1303/2, 1303/3 ve 1303/4 Envanter Numaralı El Yazmalarının Tezhipli Sayfalarının İncelenmesi

- Meriç, A. (1998). Geleneksel Türk Süsleme Sanatları (Minyatür-Tezhip-Hat), *Vakıf Ve Kültür Dergisi*, yıl:1 cilt: 1, Sayı:2 Ağustos, Ankara Plaka yayıncılık
- Mesara, G. ve Can, Ş. (1997). Müzehhip karamemi, *Art Decor*, (49).
- Özbek, B. ve Bilgen, M. (2022). Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde korunan 18. yüzyıla ait beş adet yazma eserin tezyini açıdan incelenmesi, *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (4) 692-710.
- Tanırdı, Z. (1993). Türk tezhip (kitap süsleme) Sanatı, *Başlangıçtan Bugüne Türk sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Taşkale, F. (1994). Tezhip sanatının kullanım alanları, [*Sanatta Yeterlilik Tezi*]. Mimar Sinan Üniversitesi.
- Taşkale, F. (1996). Hattın giysisi tezhip, *Mozaik Dergisi*, (6).
- Taşkale, F. (1997). Tezhip Sanatı. *Skylife*. S. 173
- Taşkale, F. (2010). Gelenekten geleceğe tezhip sanatında bir yolculuk, *El Sanatları Dergisi*, (9).
- <http://www.rasitefendi.yek.gov.tr/>